

ZOONIMIA BIBLICĂ ROMÂNEASCĂ. MICROCÂMPUL DENUMIRILOR PENTRU ANIMALE SĂLBATICE

CRISTINA-MARIANA CĂRĂBUȘ

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
cristinacarabus14@gmail.com*

Résumé: On propose d'analyser le microchamp des dénominations pour les animaux sauvages qui se subordonne au macrochamp «animal», en utilisant la méthode d'Angela Bidu-Vrănceanu. On utilise des éditions partielles et des éditions intégrales de la *Bible*, depuis le XVIème siècle jusqu'au XXème siècle. Le travail a surtout une dimension pratique. Il ne contient les noms des oiseaux, mais seulement les dénominations des animaux sauvages, parce que je considère des oiseaux un autre microchamp qui se subordonne au macrochamp «animal», près d'autres microchamps: les animaux domestiques, les reptiles, les insectes, les animaux fabuleux, les poissons et les amphibiens.

Mots-clés: animal sauvage, microchamp, tradition biblique, zoonymie.

Demersul lucrării¹ a început de la analiza semică a macrocâmpului lexical-semantic al denumirilor pentru animale în șapte microcâmpuri: 1. animale domestice, 2. animale sălbatice, 3. păsări, 4. reptile, 5. insecte, 6. pești și amfibieni, 7. animale fabuloase, după modelul Angelei Bidu-Vrănceanu, și vizează textul biblic. Am utilizat conceptul de microcâmp doar prin subordonare față de macrocâmpul „animal”. Atunci când am discutat fiecare microcâmp în parte, am utilizat denumirea câmp doar prin raportare la clasa/clasele paradigmatică. Termenul care face referire la *animal* este un substantiv (de genul

¹ Articolul de față este o mică parte a tezei mele de doctorat intitulată *Nume de animale în tradiția biblică românească*, sub coordonarea domnului prof. univ. dr. Eugen Munteanu, susținută în septembrie 2012. M-am îndreptat spre această temă, în primul rând, datorită pasiunii pentru domeniul lexicologiei biblice, în special cel bazat pe zoonimele biblice, și apoi pentru că am observat că această sferă este mai puțin cercetată atât în spațiul românesc, cât și în cel european.

masculin sau feminin)², care poate fi monosemantic sau polisemantic. Pentru demonstrarea polisemiei unor termeni referitori la animale, e necesar să apelăm la conceptul *context*, definit în DSL ca „parte a unui enunț (sau părți ale enunțului) care precedă și/sau urmează unitatea lingvistică supusă analizei și care îi condiționează prezența, forma sau funcția” (2005: 138). Pentru determinarea sensului textului biblic, contextul este deosebit de important.

Toate aceste microcâmpuri se subordonează macrocâmpului a n i m a l. Se va pune accent pe d e n u m i r i l e p e n t r u a n i m a l e din 13 versiuni biblice românești. Edițiile pe care le-am consultat se grupează în ediții integrale: *Biblia de la București* (1688), prima traducere integrală a textului biblic în limba română, *Biblia de la Blaj* (1795), în versiunea lui Samuil Micu și o variantă modernă a *Bibliei* (1991), dar și texte în ediții parțiale: vechile traduceri ale textelor sfinte din secolul al XVI-lea și al XVII-lea (*Codicele Voronețean*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Hurmuzaki*, *Psaltirea slavo-română* (1577) a diaconului Coresi, *Palia de la Orăștie* (1582), *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), cele două manuscrise: *Ms. 45* tradus de Nicolae Milescu (dar revizuit, probabil, de Dosoftei)³ și *Ms. 4389* tradus din limbile slavonă și latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andreean Panoneanul)⁴, precum și scrierile mitropolitului Dosoftei *Psaltirea în versuri* (1673) și *Psaltirea de-nțăles* (1680).

Dintotdeauna, oamenii au fost atrași de lumea animalelor, fie ele sălbatice sau domestice, comune sau neobișnuite. Încă din Antichitate, s-a vehiculat ideea unei relații strânse între lumea umană și lumea fascinantă, chiar magică, a animalelor. Când facem referire la animale, avem în vedere tot ce mișcă, dar nu este om, adică orice viețuitoare: animal domestic, animal sălbatic, insectă, pasăre, reptilă sau pește. Mai greu ne este să ne imaginăm cum arătau animalele fabuloase pe care le putem percepe doar din descrierile înaintașilor. Este impresionant de mare numărul speciilor de animale⁵ menționate în *Biblie*.

Tradiția creștină a avut în vedere viziunea asupra lumii centrate pe ființe umane, însă omul, încă de la creație, a fost apropiat de animale și le-a dat nume⁶. În lumea animală, ca parte locuibilă a cosmosului, Dumnezeu a creat omul. Ceea ce au în

² Substantivul este, din punct de vedere gramatical, reprezentantul principal al denumirilor pentru animale.

³ Revizia acestui manuscris îi aparține, după cum sugerează N. A. Ursu, lui Dosoftei (Ursu 1988: 455) și ar fi fost făcută între anii 1661-1664 (Ursu 2003: 29).

⁴ Acest manuscris folosește varianta muntească (sudică) și ar fi fost tradus în perioada cuprinsă între 1665-1680 (Ursu 2003: 30). Cel mai probabil, Andreean Panoneanul ar fi tradus textul între 1665-1672, cât a stat la schitul din Babele. Cât timp a fost episcop la Strehăia, textul, care reprezintă actualul Ms. 4389, a fost copiat, în perioada cuprinsă între 1673-1679 (*ibidem*: 38).

⁵ În textele studiate de noi, am descoperit 178 de nume de animale propriu-zise și 33 de termeni animalieri generici.

⁶ Însuși textul sacru ne spune acest lucru: *Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice; dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor de potrivă lui* (B 1991, Fac. 2:20).

comun omul și animalul este că ambii sunt „ființe vii” (Fac. 2:19). Animalele, la rândul lor, au fost create pentru a-l salva pe om de singurătate și, în cazul unora, pentru a-l apăra de primejdii și de dușmani. Relația dintre om și animal nu a fost întotdeauna una bună. Există concepția că omul este neîncrezător în tot ceea ce este „animalic”, el trebuind să se ferească de animalele sălbatice (*leu, lup, șacal*) sau de cele fabuloase (*monștri marini, șerpi înaripați*). Încă de la geneza lumii, animalul a fost perceput ca făptură a lui Dumnezeu și ca vietate care se află în preajma omului. Dumnezeu l-a lăsat pe om să stăpânească peste toate animalele⁷, dar acest lucru nu-i permite să se poarte urât cu animalele și nici să le considere doar obiecte de dominație umană. Animalele ocupă un loc esențial în cărțile biblice, mai ales în cele ale *Vechiului Testament* și cu precădere în *Cartea preoțimii (Leviticul)* și în cea deuteronomică. Fauna din Palestina este foarte numeroasă în specii. De exemplu, *porcul sălbatic (mistrețul), cerbul, ursul* sunt animale cunoscute spațiului sudic de răspândire, *hipopotamul, crocodilul, iepurele* sunt răspândite în zonele nordice. Dinții elefantului, de pildă, erau considerați un lux și erau cumpărați, de obicei, de către regi. În tradiția biblică, s-a transmis că Solomon importa animale exotice pentru a construi parcuri regale populate de animale. Multe dintre animalele din *Biblie*, astăzi au dispărut (cele fabuloase și nu numai) sau sunt pe cale de dispariție (animale sălbatice, precum: *porcul sălbatic/mistrețul, capra sălbatică, măgarul sălbatic*). Animalelor sălbatice sau de câmp li se opun cele domestice, considerate folositoare omului. Fiarele (mai ales *lupul* și *leopardul*) îl reprezintă pe diavol. De asemenea, *broasca, câinele, corbul, dragonul, liliacul, musca, potârnichea* și *șarpele* reprezintă un simbol al demonicului, al răului și al întunericii (Cicarese 2002: 45, 47). În *Apocalipsă*, animalele sunt descrise ca o încarnare a puterii demonice (Wilms 1987: 11). În secolul al III-lea î. Hr., Ecclesiastul⁸ ne informează că omul și animalele au în comun supunerea în fața morții. Așadar, soarta omului și a animalului este aceeași și în cazul mântuirii și în cazul nenorocirii. Totuși, uneori soarta animalelor se află în mâna omului, deoarece ființa umană este considerată „stăpânul animalelor” și are autoritatea de alunga răul⁹.

Vom prezenta, în continuare, microcâmpul denumirilor animalelor sălbatice, pornind de la modelul analizei lingvistelor Angela Bidu-Vrănceanu (2008: 101-115) și Victoria Bănică (2009: 66-67, 76-82).

Analiza semică cunoaște următoarele etape: identificarea unităților minimale de sens, clasarea acestor unități (demers paradigmatic) și descrierea relațiilor acestor

⁷ Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!» (B 1991, Fac. 1:28).

⁸ Căci soarta omului și soarta dobitocului este aceeași: precum moare unul, moare și celălalt și toți au un singur dub de viață, iar omul nu are nimic mai mult decât dobitocul. Și totul este deșertăciune! Cine știe dacă dubul omului se urcă în sus și dubul dobitocului se coboară în jos către pământ? (B 1991, Eccl. 3:19, 21).

⁹ Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pământului, toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării; căci toate acestea vi le-am dat la îndemână (B 1991, Fac. 9:2).

unități (demers sintagmatic). Fiecare unitate minimală a planului expresiei, adică fiecare lexem, are drept corespondent, în planul conținutului, una sau mai multe unități numite *sememe*. Totuși, sememul nu este cea mai mică unitate constitutivă. Din contră, unitățile minimale ale conținutului sunt trăsăturile semice, adică semele. Analiza componențială (semică) se ocupă de sensul descriptiv (denotativ).

Ținem să precizăm faptul că, în interiorul fiecărui microcâmp, nu vom lua în calcul decât termenii pe care îi considerăm atestați și cunoscuți și cărora le putem da trăsăturile semice comune (generice) și pe cele variabile (specifice). (DSL: 51).

Condițiile care trebuie verificate în cursul analizei sunt: 1. toate elementele includ cel puțin o trăsătură comună de semnificație (în acest caz trei: /animale/ + /sălbatic/ + /mamifer/) și 2. trăsăturilor comune li se adaugă alte trăsături de semnificație variabile, specifice. Microcâmpul animalelor sălbatice este unul poliparadigmatic omogen, întrucât unele seme se repetă și în interiorul altor clase paradigmatic.

Vom porni, în demersul nostru, de la două definiții lexicografice pentru termenii *sălbatic*: ‘care nu este domesticit, neîmblânzit, care trăiește în natură și se ferește de om’ (cf. DEX, MDA) și *mamifer*: ‘clasă de animale vertebrate superioare, care are corpul acoperit cu păr, naște pui vii și îi hrănește cu laptele secretat de mamele’ (cf. DEX, MDA). De aici reies următoarele trăsături: /care trăiește liber, în natură/, ceea ce semnifică /sălbatic/ sau /nedomesticit/, adică faptul că animalul nu este hrănit de om și se ferește permanent de acesta, și /mamifer/, ceea ce semnifică /vivipar/, /cu corp păros/, /cu temperatura corpului constantă/, /care își alăptează puii/, /cu inima despărțită în două auricule și două ventricule/ și /cu cutia toracică separată de cavitatea ventrală prin diafragmă/. Grupul mare al animalelor sălbatice se deosebește de grupul restrâns al animalelor domestice, pe baza criteriului de diferențiere /lipsa de protecție a omului/.

În edițiile biblice consultate, pot fi incluse următoarele clase paradigmatic, care fac referire la animalele sălbatice: I /rumegătoare (*Ruminantia*)/; II /nerumegătoare – paricopitat (*Non-ruminantia – Artiodactyla*)/; III. /insectivore (*Insectivora*)/; IV /carnivore canide (*Carnivora – Canidae*)/; V /carnivore felide (*Carnivora – Felidae*)/; VI /carnivore urside (*Carnivora – Ursidae*)/; VII /carnivore mustelide (*Carnivora – Mustelidae*)/; VIII /perisodactile (*Perissodactyla*)/; IX /rozătoare (*Rodentia*)/; X /proboscide (*Proboscidea*)/; XI /primate (*Primates*)/.

În cadrul fiecărei paradigme, funcționează o serie de trăsături semantice variabile, care realizează identități și opoziții repetate. Pornind în analiză de la elementele utilizate, aceste trăsături semantice variabile sunt următoarele: 1. B = /sex/: B₁ = /masculul speciei/ și B₂ = /femela speciei/; 2. C = /dimensiune/: C₁ = /mare > 2 m/, C₂ = /medie 1-2 m/, C₃ = /mică < 1 m/; 3. D = /greutate/: D₁ = /foarte mare > 1 t/, D₂ = /mare > 150 kg/, D₃ = /medie: 30-150 kg/, D₄

/mică și foarte mică < 30 kg/; 4. E = /c u l o a r e/: E₁ = /închisă/, E₂ = /deschisă/; 5. F = /g e n e r a ț i e/: F₁ = /adult al speciei/, F₂ = /pui de animal/; 6. G = /u t i l i t a t e/: G₁ = /vânat pentru blană, piele sau grăsime, în industria textilă sau în tăbăcărie/, G₂ = /vânat pentru carne și lapte, în alimentație/, G₃ = /vânat pentru colți, ca ornament și podoabă/, G₄ = /vânat pentru coarne, ca ornament, trofeu și pentru confecționarea unor obiecte precum: cornuri de pușcă, cuire, bumbi/, G₅ = /util pentru stârpirea unor insecte și animale dăunătoare omului/ 7. H = /a r i e d e r â s p â n d i r e/: H₁ = /în Europa/, H₂ = /în Asia/, H₃ = /în Africa/, H₄ = /în Asia și Africa/, H₅ = /în Asia, Africa și Europa/. Toate trăsăturile semice se pot desprinde din definițiile lexicografice și din definițiile oferite de atlasul lui Brehm.

În urma celor afirmate, se poate stabili inventarul lexical de analizat, care reunește d e n u m i r i l e a n i m a l e l o r s ă l b a t i c e. Lexemele pe care le-am identificat în textele biblice studiate sunt în număr de 64: *antilopă, arici, asin (sălbatice), bivol (sălbatice), bou (sălbatice), capră (sălbatice), căprioară, cămilopardos, câine (sălbatice), cârtiță, cerb, cerboaică, chițoran, ciută, colun, dibor, elefant, gazelă, gligan, guz(in), hipopotam, iepure (de câmp, sălbatic), jder, leopard, leu, leoaică, liliac, lup, maimuță, mascur, măgar (sălbatice), mătă (sălbatice), nevăstuică, onagru, panteră, pardos, pil, pisică (sălbatice), porc (mistreț, sălbatic), pui (de capră sălbatică), pui (de căprioară), pui (de cerb), pui (de cerboaică), pui (de gazelă), pui (de leu), pui (de leoaică), pui (de șacal), pui (de vulpe), pui (de ursoaică), schimen, scroafă (sălbatice), sobol, șacal, șobolan, șomăc, țap (sălbatice), urs, ursoaică, vier (sălbatice), viezure, vulpe, pui de vulpe¹⁰, vulpo¹¹, zîmburu.*

Pentru sistemul reprezentat de denumirile a n i m a l e l o r s ă l b a t i c e în edițiile biblice, putem face referire la *identitățile și opozițiile caracteristice pentru fiecare clasă paradigmatică* sub forma unui tabel. Am încercat să facem caracterizarea termenilor sub aspectul manifestării trăsăturilor semantice distinctive: /+/ = relație prezentă; /-/ = relație absentă. Fiecare clasă de elemente lexicale echivalente va fi prezentată ca o formulă componențială, notată prin cifre în cadrul fiecărei clase paradigmatică. În formulele componențiale, intră trăsăturile de semnificație, notate cu / / și lexeme pe care le-am notat cu { }.

În paradigma RUMEGĂTOARE, am inclus 17 lexeme care utilizează următoarele tipuri de opoziții: cu trăsătura semică /s e x /, stabilim opoziția între trăsătura /mascul al speciei/ (+) și /femelă a speciei/ (-): {*bivol sălbatic, bou sălbatic, cămilopardos, cerb, țap sălbatic, zîmburu*} (+) / {*antilopă, capră sălbatică, căprioară, cerboaică, ciută, gazelă*} (-); cu semul /g e n e r a ț i e /, avem opoziția între /adult/ (+) și /pui de animal/ (-): {*capră sălbatică, căprioară, cerb, cerboaică, gazelă*} (+) / {*pui de capră sălbatică, pui de căprioară, pui de cerb, pui de cerboaică, pui de gazelă*} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem opoziții între animale /de dimensiune mare/: {*bivol sălbatic, bou sălbatic, cămilopardos, zîmburu*}, /de dimensiune medie/: {*antilopă,*

¹⁰ În textul biblic, apare cu forma *vulpi mici*: *Prindeți noao vulpi mici stricând viile* (BB 1688, B 1795, cf. B 1991, Ct. 2:15).

¹¹ De fapt, în textul sacru, apare cu forma *vulponilor* (PS. SCH., Ps. 62).

capră sălbatică, căprioară, cerb, cerboaică, ciută, gazelă, țap sălbatic} și /de dimensiune mică/ {*pui de capră sălbatică, pui de căprioară, pui de cerb, pui de cerboaică, pui de gazelă*}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilesc opoziții între animale /cu greutate mare/: {*bivol sălbatic, bou sălbatic, cerb, cămilopardos, zîmbru*}, /cu greutate medie/: {*antilopă, capră sălbatică, căprioară, cerboaică, ciută, gazelă, țap sălbatic*} și /cu greutate mică/: {*pui de capră sălbatică, pui de căprioară, pui de cerb, pui de cerboaică, pui de gazelă*}; cu semul /c u l o a r e /, am surprins opoziția între /culoare închisă/: {*bivol sălbatic, bou sălbatic, căprioară, cerb, ciută, gazelă, pui de capră sălbatică, pui de căprioară, pui de cerb, pui de cerboaică, pui de gazelă, țap sălbatic, zîmbru*} și /culoare deschisă/: {*antilopă, cămilopardos*}. Cu semul /u t i l i t a t e /, am surprins opozițiile /vânat pentru blană, piele sau grăsime/: {*căprioară, ciută*}, /vânat pentru carne/: {*cămilopardos¹², căprioară, cerb, ciută*}, /vânat pentru colți și pentru coarne/: {*capră sălbatică, cerb, pui de capră sălbatică, țap sălbatic*}. Cu semul /arie de răspândire/, am identificat opozițiile /în Europa/: {*zîmbrul*}, /în Asia/: {*bivol sălbatic*}, /în Africa/: {*antilopă, bou sălbatic, cămilopardos*}, /în Asia și Africa/: {*gazelă, pui de gazelă*}, /în Asia și Europa/: {*capră sălbatică, căprioară, cerb, cerboaică, ciută, pui de capră sălbatică, pui de căprioară, pui de cerb, pui de cerboaică, țap sălbatic*}. Am identificat următoarele seme comune pentru lexemele *căprioară, ciută, cerboaică*, care se constituie ca sinonime: /animal erbivor care trăiește solitar/, /cu coadă scurtă/, /cu cap mic/, /cu urechi mici și ovale/, /cu coarne cu lungime de ~ 30 cm/, /cu durata de viață medie între 8-16 ani/, /cu picioare lungi și subțiri prevăzute cu copite înguste și scurte/. Lexemele *antilopă* și *gazelă*, care sunt sinonime, au următoarele seme comune /cu picioare subțiri/, /cu corp viguros/ și /cu coarne scobite/. *Cerbul* are ca sem variabil /cu coarne ramificate/, *bivolul sălbatic* – /cu coarne arcuite în formă de semilună/, iar *zîmbrul* – /cu coarne mici, rotunde și ascuțite/. *Țapul sălbatic* are ca seme variabile: /cu coarne mari de ~ 80 cm/și /cu barbă/. *Cămilopardul* are și el unele seme variabile precum: /cu gât extrem de lung/, /cu limba de 45 cm/, /cu coadă lungă de ~ 1,1 m/, /cu 2-3 cornițe, uneori 5/.

Clasa paradigmatică PARICOPITATE (6 lexeme) include următoarele opoziții: cu trăsătura /s e x /, stabilim opoziția între trăsătura /mascul al speciei/ (+) și /femală a speciei/ (-): {*gligan, hipopotam, mascur, porc mistreț, vier sălbatic*} (+) / {*scroafă sălbatică*} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem opoziții între animale /de dimensiune mare/: {*hipopotam*}, /de dimensiune medie/: {*gligan, mascur, porc mistreț, scroafă sălbatică, vier sălbatic*}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilesc opoziții între animale /cu greutate foarte mare/: {*hipopotam*}, /cu greutate mare/: {*gligan, mascur, porc mistreț, vier sălbatic*} și /cu greutate medie/: {*scroafă sălbatică*}; cu semul /c u l o a r e /, am surprins opoziția între /culoare închisă/: {*gligan, hipopotam, mascur, porc mistreț, scroafă sălbatică, vier sălbatic*}. Cu semul /u t i l i t a t e /, se surprinde opoziția între /vânat pentru piele/: {*gligan, mascur, porc mistreț, scroafă*

¹² Foarte rar, *cămilopardosul* este vânat și pentru coadă, folosit ca talisman, iar în Egipt era vânat pentru domesticire.

sălbatică, vier sălbatic}, /vânat pentru carne/: {gligan, mascur, porc mistreț¹³, scoafă sălbatică, vier sălbatic} și /util pentru distrugerea insectelor și rozătoarelor vătămătoare/: {gligan, mascur, porc mistreț, scoafă sălbatică, vier sălbatic}. Cu semul /a r i e d e r â s p â n d i r e /, am identificat opozițiile /în Africa/: {hipopotam¹⁴} și /în Asia, Africa și Europa/: {gligan, mascur, porc mistreț, scoafă sălbatică, vier sălbatic}. În interiorul paradigmei, patru lexeme formează o serie sinonimică: gligan – mascur – porc sălbatic – vier sălbatic. Ca trăsături comune ale speciei porc mistreț, am identificat următoarele seme: /cu colți foarte puternici/, /dăunător pentru recolte/, /care trăiește în păduri de foioase sau stufăriș/, /sunet caracteristic – guițat, grohăit/. Pentru lexemul hipopotam am mai identificat următoarele seme variabile: /cu coadă lungă – 45 cm/, /cu picioare scurte și greoaie/, /mediu de viață – apa/, /cu corp lung în formă cilindrică/, /care are aspect de cal/, /care se hrănește cu pește/.

A treia paradigmă a INSECTIVORELOR cuprinde doar două lexeme {arici, liliac}, care au următoarele seme comune: /masculul speciei/, /dimensiune mică/, /greutate mică/, /culoare închisă/, /adult al speciei/, /util pentru stârpirea insectelor și a micilor animale dăunătoare/, /ca arie de răspândire – în Europa, Asia și Africa/. Ca seme variabile pentru arici, am identificat: /cu formă sferică/, /cu corp scurt și gros acoperit cu țepi lungi și tari, de culoare cenușiu-șoricie și cu vârful alb/, /cu cap nu prea lung/, /cu coadă scurtă/, /cu urechi lungi/, /cu membre scurte și groase/, /care trăiește în păduri, în grădini, pe pășuni, în câmpii, în stepă și în crăpăturile stâncilor/, /care își sapă galerii scurte/, /care folosește vizuینile părăsite ale unor animale/, /care naște de la trei până la opt pui orbi/. Lexemul liliac include următoarele seme variabile: /care trăiește în peșteri, în locuri întunecate și în despăăturile stâncilor/, /care are abilitatea de a zbura/, /acoperit cu blană/, /asemănător cu un șoarece cu aripi/, /cu simțul văzului și al auzului dezvoltate, mai ales noaptea/, /din ordinul chiropterelor/, /cu nasul neted, fără apendice tegumentar/, /cu dinții asemănători cu ai cârțiței/, /femelele trăiesc în grupuri, iar masculii solitari/, /cu o creastă în formă de W/.

Clasa paradigmatică CARNIVORE CANIDE include 8 lexeme care au următoarele seme comune: /cu 6 incisivi și 2 carnivori ascuțiți, 4-5 degete la fiecare picior/ și /cu corp alungit/. Aceste lexeme se folosesc de următoarele tipuri de opoziții: cu trăsătura semică /s e x / – opoziția între trăsătura /mascul al speciei/ (+) și /femelă a speciei/ (-): {câine sălbatic, lup, șacal, vulpoi} (+) / {vulpe} (-); cu semul /g e n e r a ț i e /, avem opoziția între /adult/ (+) și /pui de animal/ (-): {vulpe} (+) / {pui de vulpe} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem opoziția între animale /de dimensiune medie/: {câine sălbatic, lup, șacal, vulpe, vulpoi} și /de dimensiune mică/ {pui de șacal, pui de vulpe}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilește opoziția între animale /cu greutate medie/: {câine sălbatic, lup} și /cu greutate mică/: {pui de vulpe, pui de șacal, șacal, vulpe, vulpoi}. Cu semul /c u l o a r e /, toate lexemele sunt caracterizate de trăsătura /culoare închisă/. Cu semul

¹³ Se spune că porcul mistreț mai este vânat și pentru trofeu.

¹⁴ În trecut, hipopotamul trăia și în regiunile mlăștinoase ale Palestinei.

/u t i l i t a t e /, am surprins opoziția între /vânat pentru blană/: {*lup, pui de vulpe, vulpe, vulpoi*}, /util pentru înlăturarea hoiturilor și a unor animale mici dăunătoare/: {*câine sălbatic, pui de șacal, șacal*}. Cu semul /a r i e d e r â s p â n d i r e /, am identificat opoziția între /care trăiește în Asia, nordul Africii, sudul Europei/: {*pui de șacal, șacal*} și /care trăiește în Asia și Europa/: {*câine sălbatic, lup, pui de vulpe, vulpe, vulpoi*}. Lexemul *vulpe* are, ca trăsături caracteristice, semul /purtătoare a virusului turbării, care trăiește solitar/, spre deosebire de *lup* și *șacal* care au semul /care trăiește în haite/. În ceea ce privește semul /h a b i t a t /, *lupul* preferă /zonele de stepă, dealurile transjordaniene și deșertul sirian/, în timp ce *șacalului* și *vulpilor* le plac /zonele părăsite, de ruină/ sau /în vizuini subterane/ (pentru lexemul *vulpe*). Două seme comune pentru lexemele *vulpe, câine sălbatic* și *lup* sunt: /cu coadă lungă și stufoasă/ și /animal digitigrad, cu unghii neretractile/.

Clasa paradigmatică CARNIVORE FELIDE, compusă din 9 lexeme, are următoarele seme comune: /animal mamifer, digitigrad/, /cu cap mare și rotund/, /cu simțuri excelent dezvoltate/ și /cu gheare retractile/. Aceste lexeme se folosesc de următoarele tipuri de opoziții: cu semul /s e x / – opoziția între trăsătura /mascul al speciei/ (+) și /femela a speciei/ (-): {*leopard, leu, pardos*} (+) / {*leoaică, mătă sălbatică, panteră, pisică sălbatică*} (-); cu semul /g e n e r a ț i e / – opoziția între /adult/ (+) și /pui de animal/ (-): {*leu, leoaică*} (+) / {*pui de leoaică, pui de leu, schimen*} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem opoziția între animale /de dimensiune mare/: {*leu, leoaică*}, /de dimensiune medie/: {*leopard, panteră, pardos*} și /de dimensiune mică/ {*mătă sălbatică, pisică sălbatică, pui de leoaică, pui de leu, schimen*}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilesc opoziții între animale /cu greutate mare/: {*leoaică, leu*}, /cu greutate medie/: {*leopard, panteră, pardos*} și /cu greutate mică/: {*mătă sălbatică, pisică sălbatică, pui de leoaică, pui de leu, schimen*}. Cu semul /c u l o a r e /, am identificat opoziția între /culoare deschisă/: {*leopard*¹⁵, *mătă sălbatică, panteră*¹⁶, *pardos, pisică sălbatică*} și /culoare închisă/: {*leoaică, leu, pui de leoaică, pui de leu, schimen*}. Cu semul /u t i l i t a t e /, am surprins opoziția între /vânat pentru blană/: {*leopard, panteră, pardos*}, /util pentru înlăturarea porcilor sălbatici, care distrug recoltele/: {*leopard*}, /util pentru stârpirea rozătoarelor și a reptilelor/: {*mătă sălbatică, pisică sălbatică*}. Cu semul /a r i e d e r â s p â n d i r e /, am identificat opoziția între /care trăiește în Asia și Africa/: {*leoaică, leopard, leu, panteră, pardos, pui de leoaică, pui de leu, schimen*}, /care trăiește în Asia, Africa și Europa/: {*mătă sălbatică, pisică sălbatică*}. Lexemele *leopard, mătă sălbatică* și *pisică sălbatică* au ca seme comune: /care trăiește singuratic/, /cu corp suplu/, iar ca seme specifice /cu membre scurte/, /cu labe cu pernițe acoperite cu păr lung/, /cu urechile dispuse pe părțile laterale ale capului/, /sunete caracteristice: mieunat, tors domol/, /cu durata vieții până la 8 ani/ (*mătă sălbatică, pisică sălbatică*) și /cu durata vieții până la 12 ani în libertate și până la 20 de ani în captivitate/ (*leopard*). *Leul* are ca seme specifice: /sunet caracteristic – răgetul/, /care trăiește în câmpii și savane în grupuri/.

¹⁵ *Leopardul* are culoare gălbuie, cu pete negre, și preferă să trăiască în zone montane.

¹⁶ *Pantera* poate avea culori variate de la galben-deschis la negru.

/masculul are coamă închisă la culoare/, /femela e periculoasă când are pui/, /în sălbăticie trăiește 8-10 ani, iar în captivitate ~ 35 de ani/. În interiorul acestei clase paradigmatică, am identificat trei perechi sinonimice: *mâță – pisică* și *pui de leu – schimen, leopard – panteră – pardos*.

În a șasea clasă paradigmatică, cea a URSIDELOR, se includ trei lexeme care intră în următoarele opoziții: cu trăsătura /s e x / – opoziția /mascul al speciei/ (+) și /femelă a speciei/ (-): {*urs*} (+) / {*ursoaică*} (-); cu semul /g e n e r a ț i e /, avem opoziția între /adult/ (+) și /pui de animal/ (-): {*urs, ursoaică*} (+) / {*pui de ursoaică*} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem opoziția între animale /de dimensiune mare/: {*urs, ursoaică*} /de dimensiune medie/: {*pui de ursoaică*}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilește opoziția între animale /cu greutate mare/: {*urs, ursoaică*} și /cu greutate medie/: {*pui de ursoaică*}. Cu semul /c u l o a r e /, toate cele trei lexeme au trăsătura /de culoare închisă, maro-gălbui/: {*pui de ursoaică, urs, ursoaică*}. Cu semul /u t i l i t a t e /, am surprins opoziția /vânat pentru blană și ca trofeu/: {*pui de ursoaică, urs, ursoaică*}, /vânat pentru carne/: {*pui de ursoaică, urs, ursoaică*}. Cu semul /a r i e d e r ă s p â n d i r e /, e identificată trăsătura /care trăiește în Asia și Europa, dar și parțial în nord-vestul Africii/: {*pui de ursoaică, urs, ursoaică*}. Toate lexemele au ca trăsături comune: /sunet – mormăitul/, /animal plantigrad/ și /cu trup mare, acoperit cu blană/.

A șaptea clasă paradigmatică, cea a MUSTELIDELOR, grupează 4 lexeme care intră în următoarele opoziții: cu trăsătura /s e x / – opoziția /mascul al speciei/ (+) și /femelă a speciei/ (-): {*dibor, jder, viezure*} (+) / {*nevăstuică*} (-); cu trăsătura semică /d i m e n s i u n e /, avem doar semul animal /de dimensiune mică/: {*dibor, jder, nevăstuică, viezure*}; cu trăsătura semică /g r e u t a t e /, se stabilește doar semul /cu greutate mică/: {*dibor, jder, nevăstuică, viezure*}. Cu semul /c u l o a r e /, toate cele patru lexeme au trăsătura /culoare închisă/: {*dibor, jder, nevăstuică*¹⁷, *viezure*}. Cu semul /u t i l i t a t e /, am surprins opoziția /vânat pentru blană/: {*dibor*¹⁸, *jder, nevăstuică, viezure*¹⁹}. Cu semul /a r i e d e r ă s p â n d i r e /, am identificat opoziția /care trăiește în Europa/: {*diborul*} și /care trăiește în Asia și Europa/: {*jder, nevăstuică, viezure*}. *Diborul* are ca trăsături specifice: /animal care trăiește în mușuroaie, pe dealuri și în munți, mai ales în zonele stâncoase/, /cu labe neacoperite care îi permit cățărarea pe stâncile abrupte/, /cu coadă puțin stufoasă/, /de culoare brun-închis, cu puf gălbui sau auriu/, /care trăiește între 8-10 ani/. *Viezurile* are ca trăsături specifice: /animal sociabil, care trăiește 15 ani, în păduri, zone mlăștinoase și tufărișuri de pe mal/, /animal care își face vizuini sub pământ, unde locuiesc mai multe generații/. Trăsături comune ale *diborului* și *viezurelui*: /cu picioare scurte/, /cu gât gros/, /cu corp mic și îndesat/ și /distrugător în gospodăria/.

¹⁷ *Nevăstuica* are iarna blana albicioasă.

¹⁸ *Diborul* are blana semiprețioasă.

¹⁹ Se spune despre *viezure* că e util, deoarece devorează hoituri.

A opta clasă paradigmatică este cea a ANIMALELOR PERISODACTILE, care include 4 lexeme cu următoarele trăsături: /mascul al speciei/ (+): {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru*} (+); /animal de dimensiune medie, cuprinsă între 1,3 m (*măgarul* din Asia) și 1,4 m (cel din Africa)/: {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru*} și /cu greutate mare/: {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru*}. Cu semul /culoare/, toate cele patru lexeme au trăsătura /de culoare închisă/: {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic*²⁰, *onagru*}. Cu semul /arie de răspândire/, am identificat doar semul /care trăiește în Asia și Africa/: {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru*}. Cu seme specifice celor două specii, se remarcă următoarele trăsături: /apropiat ca formă de cal/, /mai mic ca dimensiune ca onagru african/, /animal care trăiește în cete mici, în zonele de stepă asiatică/, /de culoare cafenie-închisă, cu burta, botul și partea interioară a picioarelor aproape albe/: {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru* (asiatic)}; /animal care trăiește în regiunile nord-estice de coastă/, /cu urechi lungi/, /cu coadă subțire și păroasă, în formă de ciucure la vârful/, /cu picioare subțiri/, /pe spate are o dungă neagră/ {*asin sălbatic, colun, măgar sălbatic, onagru* (african)}. *Onagru* are ca sunet caracteristic – *răgetul* (pe care îl scoate doar când îi este foame). Toate cele patru lexeme sunt oarecum echivalente, ele formând o serie sinonimică: *asin sălbatic – colun – măgar sălbatic – onagru*.

Clasa paradigmatică numită ROZĂTOARE are în componența sa 8 lexeme care intră în următoarele opoziții: cu trăsătura /sex/ – opoziția /mascul al speciei/ (+) și /femelă a speciei/ (-): {*chițoran, iepure-de-câmp, guzîu, sobol, șoarece, șobolan, șomâc*} (+) / {*cârțiță*} (-); cu trăsătura semică /dimensiune/, avem doar semul animal /de dimensiune foarte mică < 30 cm/ și /cu greutate foarte mică < 4 kg/: {*cârțiță, chițoran, iepure-de-câmp, guzîu, sobol, șoarece, șobolan, șomâc*}. Cu semul /culoare/, toate cele patru lexeme au trăsătura /culoare închisă/: {*cârțiță, chițoran, iepure-de-câmp, guzîu, sobol, șoarece, șobolan, șomâc*}. Cu semul /utilitate/, am surprins opoziția /vânat pentru blană/: {*iepure-de-câmp*}, /vânat pentru carne/: {*iepure-de-câmp*} și /util pentru stârpirea șoarecilor/: {*chițoran*}. Cu semul /arie de răspândire/, am identificat trăsătura /care trăiește în Asia și Europa, însă parțial apare și în zone din Africa/: {*cârțiță, chițoran, guzîu, iepure-de-câmp, sobol, șoarece, șobolan, șomâc*}. Cele 8 lexeme au în comun următoarele seme: /mamifer mic/, /care roade mâncarea cu incisivul lui ca o daltă/, /maxilarul de sus are 2-4 dinți, iar cel de jos 2/, /care nu are canini/, /care este dăunător recoltelor și locuințelor/. Lexemul *șobolan* are semele caracteristice /dăunător omului, fiind transmitător de boli: ciuma și trichina/, /animal sociabil și adaptabil, care trăiește în jurul locuințelor, hambarelor și depozitelor/, /cu coadă lungă, acoperită de solzi în formă de inele/ și /bun înotător/. *Șoarecele* și *șobolanul* au ca seme comune: /cu coadă lungă și subțire/, /cu blană de culoare cenușie/ și /transmitător de boli/. *Chițoranul* are ca seme caracteristice: /prezența a 32 de incisivi cu vârful de culoare roșie/, cu urechi mici și scurte/, /cu blană catifelată, de culoare maronie/ și /cu fiecare membru prevăzut cu 5 gheare/. Toate lexemele au două seme comune: /animal care își sapă galerii/ și

²⁰ *Măgarul sălbatic african* are vara culoare galbenă-cenușie, iar iarna gri-fier.

/cu mustăți lungi și negre/. Lexemele *cârțiță*, *gușziu*, *sobol*, *șomâc* au ca seme caracteristice: /mamifer târâtor, adaptat vieții de sub pământ, care are ochi mici și e lipsit de ureche externă/, /cu auz, miros și simț tactil foarte dezvoltat/, /cu cap conic și cu bot sub formă de rât/ și /cu membre anterioare mici, musculoase, în formă de lopată/. Lexemul *iepure-de-câmp* are trei seme caracteristice: /mamifer care trăiește în zonele stâncoase, pe vârful dealurilor și în crăpăturile stâncilor/, /cu urechi lungi/ și /cu blana de culoare cenușie-roșcată/. Patru dintre cele 8 lexeme sunt echivalente, ele formând o serie sinonimică: *cârțiță* – *gușziu* – *sobol* – *șomâc*.

În paradigma PROBOSCIDE, am inclus 2 lexeme care formează o pereche sinonimică *elefant* – *pil* și care au următoarele seme comune: /mascul al speciei/, /de dimensiune foarte mare²¹/, /cu greutate foarte mare/, /de culoare închisă/, /adult al speciei/, /util pentru colții săi²², numiți *fildeș*, în confecționarea ornamentelor, a bijuteriilor, a obiectelor de artă și a mobilei și ca animal de tracțiune în război (în trecut)/, /ca arie de răspândire – în Asia și Africa, în zonele de savană și în apropierea surselor de apă/, /animal cu nas modificat în trompă, pe care o folosește pentru hrană/, /mamifer erbivor, care trăiește în turme/ /cu picioare rezistente și puternice, care are 5 copite în față și 4 în spate/ și /cu piele aspră și groasă/.

În clasa paradigmatică a PRIMATELOR, am identificat doar lexemul specific speciei *maimuță*, care e caracterizat de următoarele seme: /singurul mamifer tropical, asemănător omului, inteligent, sociabil, cu un simț dezvoltat al imitației/, /femelă a speciei, cu coadă lungă, de culoare închisă, în general maronie/, /cu ochii mari, îndreptați în față și adaptați pentru o vedere simultană/, /cu față verticală/, /cu simțul mirosului mai puțin dezvoltat/, /cu capul rotund așezat pe un gât mobil/, /cu dimensiune și greutate relativ mică, 70-80 cm, ~ 19-20 kg/.

Prin urmare, analiza comparativă a denumirilor pentru animale în textul biblic românesc îmbină perspectiva diacronică cu cea sincronică pentru a reda cât mai bine evoluția câmpului lexico-semantic animal în limba română din secolul al XVI-lea până în epoca actuală. Am avut în vedere consolidarea rezultatelor obținute în urma comparației textuale a diverselor versiuni biblice cu cele obținute din dicționare, lucrări de zoologie și studii de lexicologie și semantică, în special de lexicologie biblică, care poate fi considerată un instrument util în cunoașterea tradiției biblice românești.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

BB 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vecchiului și Noului Testament*, tipărită întâia oară la 1688, în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești, retipărită sub

²¹ În cadrul trăsăturii /d i m e n s i u n e/, putem diferenția între *elefantul african* și *elefantul indian*, primul fiind considerat /de dimensiune mai mare decât cel de-al doilea/.

²² Un *fildeș* are o greutate mare ~ 100 kg. Hrana zilnică a unui *elefant* este de ~ 150 kg.

- îngrijirea editorială a lui Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, vol. I, 2001, vol. II, 2002.
- BB-MON. = *Biblia de la București (1688)*, în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars I, *Genesis*, Iași, 1988 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roșian, Marietta Ujică); Pars II, *Exodus*, Iași, 1991 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Corneliu Dimitriu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roșian, Marietta Ujică); Pars III, *Leviticus*, Iași, 1993 (autorii volumului: Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Elsa Lüder, Paul Miron, Eugen Munteanu); Pars IV, *Numeri*, Iași, 1994 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Ion Florea, Elsa Lüder, Paul Miron); Pars V, *Deuteronomium*, Iași, 1997 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Eugenia Dima, Elsa Lüder, Paul Miron, Petru Zugun); Pars VI, *Iosue, Iudicum, Ruth*, Iași, 2004 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Ileana Câmpean, Eugenia Dima, Doina Grecu, Gabriela Haja, Gustavo-Adolfo Loria-Rivel, Elsa Lüder, Paul Miron, Mioara Săcrieru-Dragomir, Stela Toma. Consultant științific: cerc. șt. pr. I dr. N. A. Ursu); Pars VII, *Regum I, II*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008 (autori: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Ion Florea, Elsa Lüder, Paul Miron); Pars XI, *Liber Psalmorum*, Iași, 2001 (autorii volumului: Al. Andriescu, Eugenia Dima, Gustavo Adolfo Loria Rivel, Elsa Lüder, Paul Miron. Consultant științific: N. A. Ursu).
- B 1795 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a ceii noao*, Blaj, 1795. *Biblia de la Blaj*, Ediție Jubiliară, 2000.
- B 1991 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teotist, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- CADE = I.-A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartea Românească, București, 1931.
- CV = *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Editura Minerva, București, 1981.
- DA = *Dicționarul limbii române*, întocmit și publicat sub îndemnul și cu cheltuiala Maiestății sale regelui Carol I, Tomul I, Partea I, A-B, Partea a II-a, C, Tomul II, Partea I, F-I, J, București, Editura Academia Română, 1913-1948.
- DB = J. D. Douglas, N. Hillyer, F. F. Bruce et alii, *Dicționar biblic*, Traducere de Liviu Pup, John Tipei, Editura „Cartea creștină”, Oradea, 1995.
- DCB = Danielle Fouilloux, Anne Langlois, Alice Le Moigné, Françoise Spiess, Madeleine Thibault, Renée Trébuchon, *Dicționar cultural al Bibliei*, traducere din limba franceză de Ana Vancu, Editura Nemira, București, 1998.
- DEB = P.M. Bogaert, M. Delcor, E. Jacob, *Dicționar enciclopedic al Bibliei*, traducere de D. Slușanschi, Editura Humanitas, București, 1999.
- DER = *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudor Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum I. O., București, 2007.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, coord. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- DLR = *Dicționarul limbii române (DLR)*, Serie nouă, București, Editura Academiei Române, 1965-2009 (au apărut tomurile corespunzătoare literelor D, E, M, N, O, P, R, S, Ș, T, U, X, Y, Z).

- DOS. PS. V. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Iași, 1673.
- DOS. PS. 2007 = Dosoftei, *Psaltirea de-nțăles (...)*, Iași, 1680. Text stabilit și studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007.
- DSL = Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a doua, Editura Nemira, București, 2005.
- MS. 45 = *Ms. 45*, Biblioteca filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, manuscrisul românesc nr. 45; consultat în BB-MON.
- MS. 4389 = *Ms. 4389*, Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc nr. 4389; consultat în BB-MON.
- NTB 1648 = *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, cu titlul *Noul Testament sau împăcarea au Leagea Noao a lui Isus Hristos, Domnului nostru*, sub îngrijirea mitropolitului Simion Ștefan, reeditat, sub auspiciile Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de la Alba Iulia, în 1988 și în 1998.
- PH = *Psaltirea Hurmuzakî, I*, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, II, Indice de cuvinte de Rovena Șenchi, Editura Academiei Române, București, 2005.
- PO 2007 = *Palia de la Orăștie 1581-1582, I*, Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Alexandru Gafton, Sorin Guia, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași 2005, II, Studii de Alexandru Gafton și Vasile Arvinte, Indice de Sorin Guia, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007.
- PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, edițiune critică de I.- A. Candrea, București, 1916.
- PS. SL.-ROM. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei R.S. România, București, 1976.

B. Literatura secundară

- Bănică 2009 = Victoria Bănică, *Le champ lexico-sémantique des expressions désignant les animaux domestiques et les animaux sauvages*, Editura Irco Script, Drobeta Turnu-Severin, 2009.
- Bidu-Vrânceanu 2008 = Angela Bidu-Vrânceanu, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, Editura Universității din București, 2008.
- Brehm 1964 = *Lumea animalelor*, traducere din limba germană și actualizare de Gh. Dinulescu și B. Schnapp, Editura Științifică, București, 1964. [Ediția în limba germană a apărut la Leipzig-Urania-Verlag-Jena, 1961, cu titlu *Das Tierreich nach Brehm*].
- Ciccarese 2002, 2007 = Maria Pia Ciccarese, *Animali simbolici. Alle origini del bestiario cristiano, I (agnello-gufo)*, Bologna 2002, II (*leone-zanțară*), Bologna, 2007.
- Feliks 1962 = Jehuda Feliks, *The animal world of the Bible*, translated into English by Pinhas Irsai, published by „Sinai”, Tel-Aviv, 1962.
- Physiologus 2005 = Physiologus, *Le bestiaire de bestiaires*, texte traduit du grec, introduit et commenté par Arnaud Zucker, Editions Jérôme Millon, Grenoble, 2005.
- Ursu 1988 = N. A. Ursu, *Noi informații privitoare la manuscrisul autograf și la textul revizuit al Vechiului Testament tradus de Nicolae Milescu*, în „Limba română”, XXXVII, I, II, nr. 5, București, 1988, p. 455-468, nr. 6, p. 521-534.
- Ursu 2003 = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea. Studii filologice*, Editura Cronica, Iași, 2003.
- Wilms 1987 = Franz-Elmar Wilms, *Das Tier: Mitgeschöpf, Gott oder Dämon*, Verlag Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 1987.

Clasă paradigmatică	Seme Lexeme	B			C			D				E				F					G					H				
		B ₁	B ₂	C ₁	C ₂	C ₃	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	E ₁	E ₂	F ₁	F ₂	G ₁	G ₂	G ₃	G ₄	G ₅	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅						
I	antilopă	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-						
	bou sălbatic	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-						
	bivol sălbatic	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-						
	capră sălbatică	+	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+						
	cămilopardos	-	+	+	-	+	-	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-						
	căprioară	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
	cerb	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+						
	cerboaică	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+						
	ciută	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+						
	gazelă	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
	pui de capră sălbatică	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+						
	pui de căprioară	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+						
	pui de cerb	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+						
	pui de cerboaică	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+						
pui de gazelă	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+							
șap sălbatic	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+							
zimbbru	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-							
II	gligan	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+							
	hipopotam	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-							
	mascur	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+							
	porc mistreț (sălbatic)	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+							
	scroafă sălbatică	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+						
	vier sălbatic	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+						
III	arici	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+							
	liliac	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+							
IV	câine sălbatic	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+							
	lup	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+							
IV	pui de șacal	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	+							
	pui de vulpe	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+							
	șacal	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+							
	vulpe	-	+	-	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
	vulpoi	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
V	leoaică	-	+	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+							
	leopard	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-							
	leu	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+							
	mâță sălbatică	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+						
	panteră	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
	pardos	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+						
	pisică sălbatică	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+						
pui de leu	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+							

	pui de leoaică	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
	schimen	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
VI	pui de ursoaică	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-
	urs	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+
	ursoaică	-	+	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+
VII	dîhor	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
	jder	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+
	nevăstuiică	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+
	viezure	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+
VIII	asin sălbatic	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
	colun	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
	măgar sălbatic	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
	onagru	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
IX	cârțiță	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	chițoran	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+
	guziu	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	iepure-de-câmp	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+
IX	sobol	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	șoarece	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	șobolan	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	șomăc	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
X	pîl	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-
	elefant	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-
XI	maimuță	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-